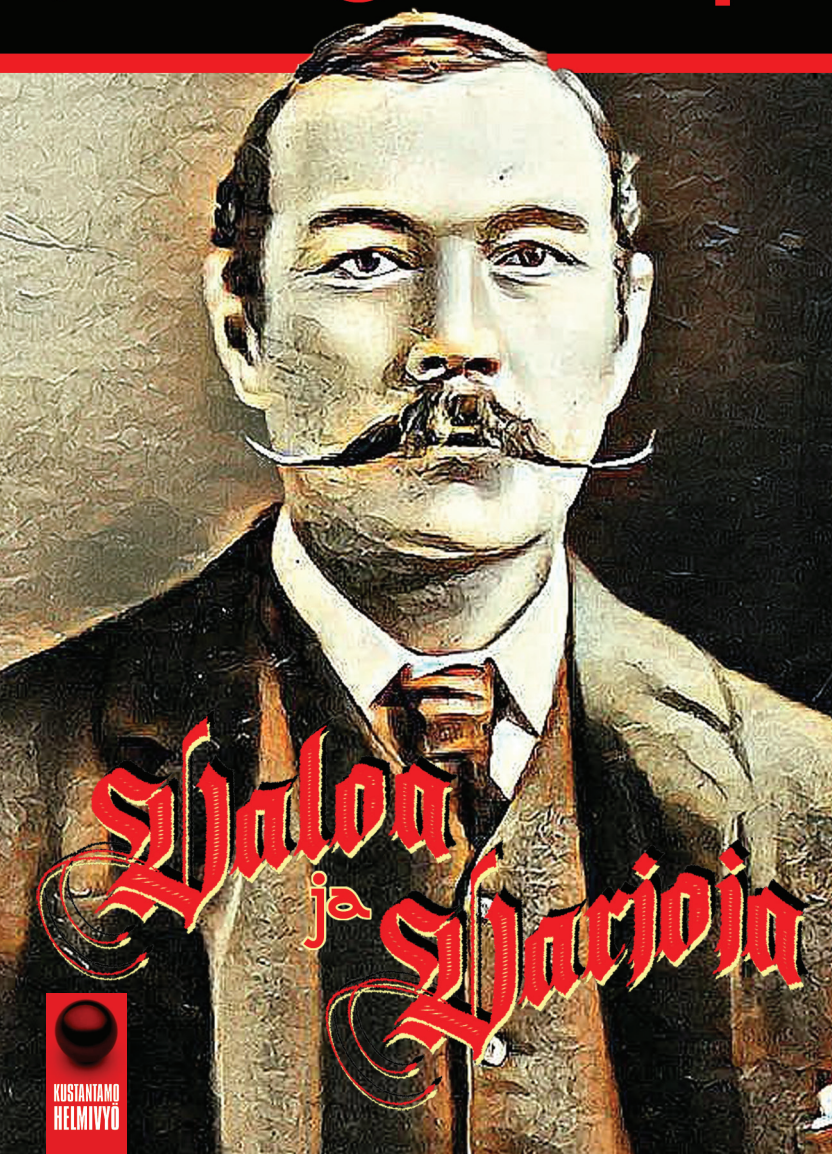

Arthur Conan Doyle

Shalom
ja Sharioia

KUSTANTAMO
HELMIVYÖ

Valoa ja varjoja

Arthur Conan Doyle

VALOA JA VARJOJA

Varhaisia rikoskertomuksia

toim. & suom. Mikael Luova

Kustantamo Helmiwyö

Turku 2023

Arthur Conan Doyle: Valoa ja varjoja

Toim. & suom. Mikael Luova

ISBN 978-952-7469-19-4

Painopaikka, BoD, Norderstedt, Saksa

SISÄLLYSLUETTELO

<i>Saatteeksi</i>	7
<i>Jeremy-sedän vieraana</i>	13
<i>Jännittävä jouluaatto</i>	77
<i>Kylä kauhun vallassa</i>	103
<i>Vuokra-ajurin tarina</i>	131
<i>Yksinäinen mökki</i>	145
<i>Öinen vieraamme</i>	163
<i>Murhenäytelmä verikivellä</i>	201
<i>Yö nihilistien joukossa</i>	218
<i>Voittolaukaus</i>	239

SAATTEEKSI

Tämä valikoima sisältää yhdeksän Arthur Conan Doylen varhaisvuosien kertomusta, jotka liikkuvat jollain tavoin rikoskirjallisuuden alalla. Vaikka Doyle oli monipuolinen ja laaja-alainen kirjailija, kestävimmän jälkensä hän on jättänyt juuri rikoskirjallisuuteen. Tarkoiton nyt tietenkin Sherlock Holmesia. Holmesin varjo on kuitenkin peittänyt alleen sen tosiseikan, että Doyle kirjoitti paljon muutakin rikollisuuteen ja rikosten selvittäjiin liittyvää. Varsinaisia dekkareita hänen tuotantoonsa ei Holmes-kertomusten lisäksi silti juurikaan, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, kuulu. Tässäkään kokoelmassa ei tavata kuin pari amatöörietsivää. Kertomuksista varhaisin on vuodelta 1881 – Doylen neljäs julkaistu – ja myöhäisin vuodelta 1891, ilmestynyt alle puoli vuotta ennen ensimmäistä Holmes-novellia. Kokoelma siis kuvaa paitsi kirjailijan varhaista kehitystä alallaan myös yhden hänen uransa keskeisen teeman alkuvaiheita. Kertomukset ovat yhtä lukuun ottamatta aiemmin suomentamattomia.

Jeremy-sedän vieraana (Uncle Jeremy's Household) on kokoelman tarinoista pisin, lähes pienoisormaanin mittainen. Se ilmestyi ensimmäisen kerran alkuvuodesta 1887, mutta Doyle oli tarjonnut sitä ensimmäisen kerran

julkaistavaksi jo puolitoista vuotta aiemmin. Kertomus sisältää paitsi yhden Doylen kertomusten peruselementistä, minä-kertojan joka joko opiskelee tai harjoittaa lääketiedettä, myös hänen mieltymyksensä brittiläisen imperiumin kaukaisiin laita-alueisiin. Tässä tapauksessa se on Intia, jota Doyle sivuaa esimerkiksi myöhemmissä romaaneissaan *The Mystery of Cloomber* ja *The Sign of Four*. Wilkie Collinsin *Moonstonen* kaiut ovat ilmeisiä.¹ Doylen orientalistinen Intia on myyttinen tausta tarinalle, eikä hän todellakaan ole kovin tarkka faktojen suhteen.

Sekä *Jeremy-sedän vieraana* että *Jännittävä jouluaatto eli Luentoni dynamiitista* (An Exciting Christmas Eve or, My Lecture on Dynamite, 1883; kirjoitettu 1882) ilmesivät alun perin The Boy's Own Paper -lehdessä. Se oli nimensä mukaisesti pojille suunnattu lukemisto, joka ilmestyi lähes kahdensadan vuoden ajan ja jonka tarkoituksena oli innostaa miehenalkuja lukemaan ja kasvattaa heitä kristillisiin arvoihin. *Jännittävässä jouluaatossa* Doyle omaksuu saksalaisen lääkärin ja tiedemiehen äänen (ja kertojan ”runsassanaisen” ja ”raskasliikkeisen” tyylin) ja varoittaa lukijoitaan yleiseurooppalaisen ekstremismin kavaluudesta.

Kylä kauhun vallassa (A Pastoral Horror, 1890) on kokoelman tarinoista lähimpänä salapoliisikertomusta.

¹ *The Mystery of Cloomber* (1888); suom. *Cloomber Hallin salaisuus* (1900) ja *Cloomberin salaisuus eli Astraalikello* (1922). – *The Sign of Four* (1890; suom. *Neljän merkit* (1894) ja *Neljän merkki* (1999, 2009). – *Moonstone* (1868); suom. *Kuun kivi* (1949) ja *Kuunkivi* (2022).

Siinä jahdataan sarjamurhaajaa, joka terrorisoi syrjäistä vuoristokylää, ja seurataan tarkasti rikoksen systemaattista selvittelyä. Novelli lähestyy myös kauhukertomusta paitsi nimensä puolesta myös viittaillessaan vampyyreihin ja kuvaillessaan murhaajan väkivallantekoja. Vaikka *Kylä kauhun vallassa* ilmestyikin ensimmäisen kerran 1890, se on kirjoitettu jo useita vuosia aiemmin, luultavasti 1884.

Vuokra-ajurin tarina (The Cabman's Story, 1884) edustaa tekstityyppiä, jota Doyle hyödynsi muutamaaan otteeseen urallaan. Siinä kehyskertomuksen minä-kertoja kohtaa tarinoivan miehen, joka jutustelee kuulijalleen monenlaisista itselleen sattuneista tapauksista. Tämä mahdollistaa Doylen hyödyntää tarina-aihia, jotka eivät kenties sellaisinaan riittäisi täysimittaiseen kertomukseen. Vuokra-ajurin tarinat liittyvät kaikki jollain tavoin rikoksen maailmaan. Jo aiemmin Doyle oli hyödyntänyt samanlaista rakennetta kertomuksessaan *That Veteran* (1882) ja myöhemmin ainakin vuoden 1895 *The Recollections of Captain Wilkiessä*, joista kumpikaan ei ole ilmestynyt suomeksi.

Yksinäinen mökki (The Lonely Hampshire Cottage, 1885) on moraliteetti rikoksen kannattamattomuudesta ja ahneuden vaaroista. Sen verkkaisen tunnelmoivassa kerronnassa ja kuvailussa, etenkin kun päähenkilö ryhtyy nousemaan öistä portaikkoa, voi halukas mieli kuulla kaikuja Poesta ja hänen *Kielivästä sydämestään*.²

² *The Tell-Tale Heart* (1943); useita suomennoksia

Yksinäisen mökin miehessä, samoin kuin sitä seuraavan *Öisen vieraan* isässä, voi aistia jälkiä Doylen omasta isästä. Kuvataiteilija Charles Altamont Doyle oli alkoholisti, jolla oli taipumusta arvaamattomaan käytökseen. Hän joutui mielisairaalaan *Yksinäisen mökin* kirjoittamisen aikoihin.

Öinen vieraamme (Our Midnight Visitor, 1891) on kokoelman tarinoista myöhäisin. Kun se julkaistiin, kaksi ensimmäistä Sherlock Holmes -romaania olivat jo ilmestyneet ja myöhemmin samana vuonna Holmesin hahmo nostaisi Doylen kaikkien tuntemaksi kirjailijaksi, joka saattoi lopullisesti jättää lääkärintoimensa. *Öinen vieraamme* liittyykin Holmes-kaanoniin hieman. Se nimittäin sijoittuu fiktiiviselle Uffan saarelle Skotlannin länsipuolella. Kun Doyle kirjoitti muutamaa kuukautta *Öisen vieraamme* ilmestymisen jälkeen Holmes-novelliaan *The Five Orange Pips*³, mainitsee tohtori Watson siinä joukon heidän aiempia seikkailujaan, joista yksi tapahtui juuri Uffan saarella.

Murhenäytelmä verikivellä (The Blood-Stone Tragedy, 1884) on saanut innoituksensa tositapauksesta, aivan kuten kuukautta aiemmin ilmestynyt maineikas *J. Habakuk Jephson's Statement*⁴, joka myötäili ”aavelaiva” Mary Celesten tapausta. Verikiven tragedian innoittaja

³ 1891; suom. *Väsi appelsiinin siementä* (1894, 1896, 1904, 1981) ja *Väsi appelsiininsiementä* (1933, 2010).

⁴ 1884; suom. *Musta kivi* (1898), *J. Habakuk Jephsonin kertomus* (1925) ja *Aution laivan arvoitus* (2011)

oli walesilainen William Price, joka pyrki elvyttämään muinaisten druidien uskomuksia viktoriaanisen ajan Britanniassa. Myös tässä kertomuksessa, etenkin sen fanaattisessa pakanassa on kauhutarinan sävyjä.

Yö nihilistien joukossa (A Night Among Nihilists, 1881) on paitsi tämän kokoelman varhaisin kertomus myös ainoa aiemmin suomennettu. Se ilmestyi vuonna 1887 Uuden Suomettaren Juttu-tuvassa nimellä *Jyväkauppias pulassa*. Tarina rinnastuu *Jännittävään jouluaattoon* – kummassakin kertomuksessa tietämätön päähenkilö joutuu rikollisten keskelle. Yhteistä niille on myös huumori, joka pehmentää tarinan dramatiikkaa ja tekee niiden kieltämättä uskomattomista käänteistä viihdyttävämpiä ja siksi lukijalle helpommin hyväksyttäviä.

Kokoelman päättää pitkä *Voittolaukaus* (The Winning Shot). Se ilmestyi ensimmäisen kerran heinäkuussa 1883 mutta on kirjoitettu jo edellisvuoden kesänä. Tiukasti ajatellen *Voittolaukaus* ei ole varsinainen rikosjuttu vaan ylikuonnollisten aineksiensa ja groteskien yksityiskohtiensa vuoksi lähes kauhukertomus. *Voittolaukaus* on synkkä tarina, joka sivuaa Doylelle myöhemmin merkittäviksi nousevia spiritistisiä teemoja sekä hypnoosia. Sen julkaisuhistoria on sikäli mielenkiintoinen, että ensi ilmentymisensä jälkeen *Bow Bells* -lehdessä sitä ei virallisesti julkaistu uudestaan Doylen elinaikana. Kirjailijan noustua kuuluisuuteen lehden toimittaja halusi käyttää tilaisuuden hyväkseen ja julkaista kaksi tämän *Bow Bells* -sissä ilmestynyttä kertomusta ilman kirjoittajan

suostumusta. Toista niistä (*An Actor's Duel* eli *The Tragedians*) hän ei löytänyt vaan korvasi sen toisen kirjoittajan novellilla ja antoi sille Doylen kertomuksen nimen. Julkaisu on siis kaikin puolin hämäräperäinen.

Doylen tiedetään suunnitellaan uransa alkuaikoina kokoelmaa nimeltä *Light and Shade*, joka kokoaisi 18 häneltä siihen mennessä ilmestynyttä kertomusta. Suunnitelma ei koskaan toteutunut, ja moni varhaisista tarinoista jäi lopulta julkaisematta uudelleen Doylen elinajanaan. Myöhemmin kirjailija suhtautui ensimmäisiin novelleihinsa lempeän kriittisesti ja kutsui niitä kisällintöiksi. Hänelle ne olivat harjoittelua, kokeilua ja taitojen kerryttämistä. Niissä on puutteensa ja paljon hiomattomia kulmia, mutta samalla ne ovat osoituksia kirjoittamista eteenpäin ajavasta innostuksesta ja ammattitaidon karttumisesta sekä Doylen tarinankertojan kyvyistä jo uran varhaisvaiheessa.

Haminassa lokakuussa 2022

M. Luova

JEREMY-SEDÄN VIERAANA

I

Elämäni on ollut jossain määrin kirjava, ja osakseni on sen aikana tullut monenlaisia kokemuksia. On kuitenkin eräs tapaus, joka on niin ylittämättömän outo, että aina kun muistelen sitä, se saa kaiken muun tuntumaan mitättömältä. Se nousee menneisyyden usvasta, kolkkona ja mielikuvituksellisena, ja peittää alleen tapahtumaköyhät vuodet, jotka sitä edelsivät ja seurasivat.

Se ei ole tarina, jonka olisin kertonut usein. Muutamat, mutta vain muutamat, minut tunteneet ovat kuulleet siitä huuliltani. He ovat silloin tällöin pyytäneet minua kertomaan tapauksesta jollekin tuttavajoukolle, mutta poikkeuksetta olen kieltäytynyt, sillä en halua saada mainetta harrastelija-Münchhausenina⁵. Olen kuitenkin antanut periksi heidän toiveilleen sen verran, että luonnostelen nyt tämän kirjallisen selonteon tapahtumista, jotka liittyvät vierailuuni Dunkelthwaitessa.

⁵ Paroni Karl Friedrich Hieronymus von Münchhausen (1720–1797) jonka mielikuvitukselliset kertomukset armeija-ajoistaan ovat levinneet laajalti monituksina versioina.

Tässä on John Thurstonin ensimmäinen kirje minulle. Se on päivätty huhtikuussa 1862. Olen ottanut sen kirjoituspöytäni laatikosta ja jäljennän sen sellaisenaan:

“Rakas Lawrence - jos tietäisit, miten kertakaikkisen yksinäinen ja kertakaikkisen ikävystynyt olen, taatusti säälisit minua ja tulisit jakamaan yksinäisyyteni. Olet usein ympäripyöreästi luvannut tulla käymään Dunkelthwaitessa ja katsomaan Yorkshiren kukkuloita. Mikä olisi-kaan parempi aika siihen kuin tämä? Totta kai ymmär-
rän, että sinulla on paljon työtä, mutta silloin kun et ole varsinaisesti luennoilla, voit lukea täällä aivan yhtä hyvin kuin Baker Streetilläkin. Pakkaa kirjasi, kuten kunnan toveri ainakin, ja tule vierailulle! Meillä on mukava pikku huone, jossa on kirjoituspöytä ja nojatuoli ja joka olisi oi-
kein sopiva työskentelyäsi varten. Lähetä sana, koska voi-
simme odottaa sinua.

“Kun sanon, että olen yksinäinen, en tarkoita, etteikö talossa olisi ihmisiä. Päinvastoin, taloutemme on melko suuri. Ensinnäkin ja tärkeimpänä on Jeremy-setäni, suu-
las ja vähämielinen, joka vaeltelee ympäriinsä tohveleis-
saan ja sommittelee, kuten hänen tapansa on, lukematto-
mia kehoja runojaan. Taisin kertoa viimeksi tavates-
samme tästä hänen luonteenpiirteestään. Se on kasvanut
sellaisiin mittoihin, että hänellä on nyt sihteeri, jonka ai-
noa tehtävä on kirjoittaa muistiin hänen vuodatuksensa.
Tästä miekkosesta, joka nimi on Copperthorne, on tullut
vanhukselle yhtä tarpeellinen kuin hänen papereistaan
tai riimisanakirjastaan. Itse en voi sanoa välittäväni

miehestä juurikaan, mutta minulla onkin aina ollut Julius Caesarin ennakoasenne nälkäisen näköisiin miehiin⁶ – vaikka pikku Juliuksella sivumennen sanoen taisi itselläänkin olla taipumusta sellaiseen, jos kolikoihin on uskominen. Sitten ovat Samuel-setäni kaksi lasta, jotka Jeremy otti omakseen – heitä oli alun perin kolme, mutta yksi on mennyt manan majoille – sekä heidän hoitajansa, tyylikäs ruskeaverikkö jonka suonissa virtaa intialaisverta. Heidän lisäksi on kolme sisäkköä ja vanha renki, joten meillä on oma pikku yhteisömme täällä syrjäisessä maailmankolkassamme. Kaiken tämän vuoksi, rakas Hugh, kaipaam tuttuja kasvoja ja samanhenkistä seuraa. Olen itse uppoutunut kemiaan, joten en häiritse opiskeluasi. Vastaa ystäväillesi eristyksissä,

“JOHN H. THURSTON.”

Siihen aikaan, kun sain kirjeen, majailin Lontoossa ja tein kovasti töitä pärjätäkseni loppukokeissa, jotka antaisivat minulle lääkärin pätevyyden. Thurston ja minä olimme olleet läheisiä ystäviä Cambridgessä ennen kuin aloin opiskella lääketiedettä, ja halusin kovasti tavata hänet jälleen. Toisaalta olin huolissani, että hänen vakuuteluistaan huolimatta opintoni kärsisivät muutoksen

⁶ William Shakespearen näytelmässä *Julius Caesar* (1599) nimihenkilö luonnehtii häntä vastaan juonittelevan Cassiuksen katsetta, että se on ”lean and hungry”; Paavo Cajanderin suomennoksessa ”nälkäinen, ontto”. Caesar viittaa tällä Cassiuksen vallanhimoon.

Valoa ja varjoja sisältää Arthur Conan Doylen varhaisia rikoskertomuksia vuosilta 1881–1891. Ne valottavat kirjailijan ensimmäisiä askelia aiheen parissa ja kohti hänen kestävintä luomustaan, Sherlock Holmesia. Tarinoissa esiintyy pari amatöörietsivää, mutta mukaan mahtuu myös kansainväliseen salaliittoon tempautuvia sivullisia, sarjamurhaajia, muinaisten druidien perillisiä ja mahdollisesti jotain yliluonnollisempaakin. Kertomukset ovat yhtä lukuun ottamatta aiemmin suomentamattomia. Kirjassa on suomentaja Mikael Luovan esipuhe.

Valoa ja Varjoja

ISBN 978-952-7469-19-4

Kansi: Timo Ronkainen